

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ СИСТЕМИ ПРАВА

УДК: 342.9

А. С. ШАБЛІЄНКО

*аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(Науковий керівник професор В. М. Бевзенко)*

Стаття присвячена розкриттю основних проблемних питань, пов'язаних з правовим регулюванням електронної комерції за законодавством країн англо-американської системи права. Розглядається історичний процес формування правил поведінки суб'єктів електронної комерції. Досліджуються нормативно-правові акти, що регулюють електронну комерцію в США, Великобританії та Канаді.

Ключові слова: *Інтернет, електронний документ, електронний документообіг, цифровий підпис, електронна комерція, електронний бізнес.*

THE LEGAL REGULATION OF E-COMMERCE
IN ANGLO-AMERICAN LEGAL SYSTEM

Shablienko A. S.

Received: 16 Feb 2015.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття в Україні почала активно розвиватися сфера електронної комерції. Важливими питаннями в цьому ракурсі постає правове регулювання нової сфери суспільних правовідносин. Для того щоб найкраще визначити концептуальний підхід до визначення предмета правового регулювання, методів, кола суб'єктів автор вважає за необхідне проаналізувати шляхи вирішення даних проблем, що були обрані іншими країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців та науковців країн СНД слід відзначити теоретичні розробки і положення наукових праць учених-правників та економістів, зокрема, Ю.К. Базанова, В.М. Брижка, В.М. Бутузова, Н.М. Васильєвої, А.П. Вершиніна, В.Д. Гавловського, М.П. Ковалюка, В.С. Цимбалюка, М.Я. Швеця та інших.

Серед іноземних дослідників, які присвятили свої роботи проблемам розвитку сфери електронної комерції, можна виділити Г. Дункана, Л. Едвардс, С. Коппера, Д. Кембел, М.П. Мак-Картні, К. Пейтля, А. Саммера, Й. Снайдер, Д. Спіндер.

Постановка завдання. Необхідно проаналізувати законодавство країн англо-американської системи права на предмет правового регулювання сфери електронної комерції.

Виклад основного матеріалу. Перші системи електронної комерції з'явилися у США ще в 60-х роках минулого століття. Застосовувалися вони, в основному, транспортними компаніями для замовлення квитків, а також для обміну даними між різними службами при підготовці рейсів. Спочатку електронна комерція велася по мережах, що не входили у Інтернет. Для цього були створені стандарти електронного обміну даними між організаціями (Electronic Data Interchange, EDI) – набір правил електронного оформлення типових ділових документів: замовлень, накладних, митних декларацій, страхових форм, рахунків тощо. До кінця 60-х років у країні вже існувало чотири індустріальних стандарти для обміну даними в системах управління авіаційним, залізничним і автомобільним транспортом.

Оскільки така множинність не сприяла розвитку економіки для об'єднання форматів, був створений спеціальний Комітет узгодження транспортних даних (Transportation Data Coordination Committee, TDCC). Його розробки лягли в основу нового EDI-стандарту ANSI X.12.

Приблизно в ті ж роки аналогічні події відбулися й в Англії, хоча в цій країні головною сферою застосування EDI був не транспорт, а торгівля. Вироблений тут набір специфікацій Tradacoms був прийнятий Європейською економічною комісією ООН (United Nations Economic Commission for Europe, UNECE) як стандарт обміну даними в міжнародних торгових організаціях. Цей набір форматів і протоколів

називається GTDI (General-purpose Trade Data Interchange).

У 80-х роках почалися роботи з об'єднання європейських і американських специфікацій. На базі GTDI міжнародна організація по стандартизації ISO сформувала новий стандарт Electronic Data Interchange for Administration, Commerce and Transport (EDIFACT, ISO 9735), що використовує як транспортний протокол електронної пошти X.400 [9].

Оскільки ключем до інформаційного суспільства є комунікаційні системи, поєднані з розвиненими інформаційними технологіями, ситуація у сфері «заочних» покупок стала якісно змінюватися з поширенням Інтернет як глобального середовища інформаційної взаємодії користувачів один з одним. У 1996 році, коли кількість користувачів Інтернет у світі за різними оцінками досягла 50–60 млн. осіб (нині лише в США понад 100 млн. осіб), операцій з електронної торгівлі було зроблено на 300 млрд. доларів. У 1999 році цей показник збільшився до 1,1 трлн доларів, у 2003 році – до 2,3 трлн доларів [2].

Нині в США 64% малих підприємств є власниками власного інтерактивного сайту і близько 2/3 американських компаній планують підключитися до цього процесу. Крім того, дана сфера забезпечила робочими місцями понад 2,5 мільйона американців, насамперед, за рахунок таких спеціальностей, як програмісти і сервіс-провайдери [1].

Проте й у цій державі існують певні проблеми у сфері розвитку електронної комерції. Так, Федеральна торгова комісія США має побоювання з приводу того, що закони, прийняті в деяких штатах,

можуть негативно позначитися на розвитку електронної комерції. Справа в тому, що в багатьох американських штатах введені правила, спрямовані тільки на захист класичних компаній при підключенні їх до Інтернет. Мова йде про законодавчі акти, що роблять електронний бізнес неконкурентноспроможним стосовно інших компаній. У деяких штатах, наприклад, заборонений продаж певних товарів у Інтернет, таких як автомобілі, нерухомість. Крім того, закони забороняють інтернет-компаніям видавати кредити, продавати ліки, алкоголь, оформляти медичну страховку, влаштовувати аукціони. У результаті таких дій споживачі втрачають до 15 млрд. дол. щорічно [3].

У Великобританії зростання життєвих стандартів і тверда конкуренція серед провайдерів інтернет-послуг забезпечують поступове збільшення кількості користувачів. Нині понад 10% англіців вдаються до послуг інтернет-банків. У країні на досить високому рівні знаходиться реклама комп'ютерної комерції, здійснюються різного роду опитування, експрес-дослідження, пов'язані з даною проблемою. Зокрема, результати дослідження, проведеного банком Barclays, показали, що понад 50% покупців надають перевагу інтернет-магазинам через небажання спілкуватися з людьми. Вони вважають, що головною особливістю on-line купівель є відсутність необхідності говорити з будь-ким. Опитування, проведене серед клієнтів Internet-магазинів, засвідчило, що купівлі в Інтернет до того ж заощаджують до 64 годин на рік, що еквівалентно 7 суботам, проведеним на ринку чи в магазині.

Американська асоціація адвокатів була першою організацією в Сполучених

Штатах Америки, що почала приймати певні кроки для вирішення питань, що відносяться до регулювання електронного цифрового підпису [7]. В цій організації було утворено комітет з інформаційної безпеки, який в 1996 році закінчив свою остаточну версію принципів щодо цифрового підпису. Натомість Законодавчі збори штату Юта (США) прийняли закон в 1995 році, що стосувався цифрового підпису, і стали першими у світі з тих, хто легалізував це питання [16]. Однією з головних цілей прийняття даного акта стало обмеження ризиків юридичної відповідальності для розробників цифрових підписів, а також захисту прав третіх осіб та створення правової бази для надійного функціонування системи в цілому.

Після того, як електронна комерція з 1990 року почала стрімко розвиватися в Сполучених Штатах Америки, деякими штатами було прийнято низку регулюючих актів, які використовували різні підходи до регулювання цієї сфери. Це створювало великі перешкоди для розвитку електронної комерції навіть всередині країни. В зв'язку з цим було зібрано Національну конференцію з уніфікації законодавства з метою розробити модельний закон про електронні угоди та електронну комерцію. Розроблені модельні закони було прийнято в більшості штатів без змін або ж з мінімальними поправками.

Модельний закон про електронні угоди («UETA»), який було прийнято Національною конференцією з уніфікації законодавства у 1999 році, гарантував, що електронні операції мають таку ж юридичну силу, як і їх паперові варіанти [11]. Модельний закон про електронні угоди передбачає, що договір не може бути позбавлений юридичної сили,

на тій підставі, що його складено з використанням електронного запису. Також в Модельному законі про електронні угоди зазначається, що будь-який закон, що вимагає фізичного запису визнає і електронний запис, і що будь-який підпис, може бути виконано за допомогою електронного підпису.

Модельний закон про електронні угоди стосується в першу чергу електронних записів та електронних підписів, що стосуються торгівельних операцій, які не підпадають під дію Єдиного торгівельного кодексу, але впливають на продажі відповідно до ст.ст. 2, 2А Єдиного торгівельного кодексу [4]. Все це врегульовує відносини суб'єктів електронної комерції та встановлює відповідальність за операції, проведені в мережі Інтернет, тому що Модельний закон про електронні угоди врегульовує лише ті операції, які сторони домовилися вести в електронному вигляді.

Однак Модельний закон про електронні угоди (Uniform Electronic Transactions Act) не застосовується до [11]:

- Заповітів, додаткових розпоряджень щодо них, або заповідальних трастів;
- До тих відносин, що врегульовані Єдиним торгівельним кодексом (Uniform Commercial Code), за винятком розділів 1–107 (порушення прав), 1–206 (обманні дії), а також ст.ст. 2, 2А (продаж);
- Операцій, врегульованих Законом про угоди в сфері комп'ютерної інформації (Uniform Computer Information Transaction Act) [12];
- Операції, що здійснюються державними органами влади.

Традиційно, в зобов'язальному праві основними проблемами є проблема

визначення часу, з якого договір набирає сили, а також яке право застосовується до договору, якщо сторони знаходилися в різних місцях.

Відповідно до Модельного закону про електронні угоди, електронне повідомлення буде визнане відправленим, якщо: правильно вказано одержувача; його спрямовано на систему обробки інформації відповідно до вказівок одержувача, або на ту, якою, користується одержувач, якщо це загальновідомо; його відправлено у формі, яку одержувач може обробити; а також якщо інформаційна система комп'ютера, на яку відправлено повідомлення, не знаходяться під контролем відправника або його агента [5]. Натомість електронне повідомлення буде вважатися отриманим, якщо: повідомлення поступить по раніше призначених системах обробки інформації, або тієї що використовується одержувачем, якщо це загальновідомо; воно надійшло у формі, яка може бути оброблена цією системою; повідомлення отримано саме адресатом.

Наприклад, якщо угоду надіслано по електронній пошті, договір набирає силу на момент, коли акцептант надішле листа про прийняття оферти на електронну скриньку, з якої надійшла оферта.

Оскільки оферент і акцептант можуть перебувати в різних країнах на момент укладення угоди, їх місце перебування має важливе значення у випадку спірної ситуації, а саме яким правом будуть регулюватися договірні відносини. Згідно з Модельним законом про електронні угоди, загальним правилом є те, що повідомлення були відправлені та отримані за місцем реєстрації юридичної особи або місцем проживання фізичної особи. Якщо відправник або одержувач мають

декілька представництв, то приймається до уваги найбільш тісний зв'язок до даної угоди.

Основними питаннями, що врегульовані Модельним законом про електронні угоди є процедури забезпечення безпеки, зберігання документації, допустимості електронних записів, час і місце відправлення та одержання електронних документів, а також помилки і зміни в електронних записах [5].

В Великобританії основними актами, що регулюють сферу електронної комерції є Закон про електронні комунікації (The Electronic communications act), прийнятий в 2000 році, та Правила про електронні підписи (The Electronic Signatures Regulations), затверджені Парламентом Великобританії в 2002 році. Крім того, діє Директива Європейського Союзу про електронну комерцію [6; 13; 14].

Англійське право не визнає поняття «протоколу про наміри», щодо укладання договорів. За англійським правом, договір утворюється, коли пропозиція зроблена однією з сторін («оферта»), приймається іншою стороною («акцепт»). Крім того, сторони повинні мати намір створити правові відносини.

Відповідно до англійського права, що стосується контрактних відносин, щоб договір набрав сили, оферта має бути прийнята іншою стороною, а інша сторона має бути поставлена до відома про акцепт – прямо чи опосередковано. Питання щодо того, коли набирає сили договір, укладений через мережу Інтернет на момент написання, не було узгоджене.

Англійське право визнає два правила щодо того, коли прийняття стане обов'язковим. Перше правило («Поштові

правила»), що діє переважно стосовно поштового відправлення, передбачає, що надісланий поштою акцепт набирає юридичну силу з моменту його відправлення, незалежно від того, чи отримує його інша сторона.

Друге правило, стосується переважно телефонного зв'язку, телексу і факсимільного зв'язку, є загальним правилом («Правило отримання»). Відповідно до нього акцепт набирає юридичної сили з моменту його надходження до іншої сторони. І хоча в англійському праві залишається нерегульованим питання щодо мережі Інтернет, однак переважним чином застосовується саме друге правило – «Правило отримання». З цього випливає, що акцепт набере юридичної сили в тому випадку, якщо він надійде до комп'ютерної мережі, що знаходиться під контролем сторони, яка має отримати акцепт, або ж агента призначеного для цих цілей.

Слід зазначити, що ці загальні правила будуть діяти лише в тому випадку, якщо сторони самі не визначать, в якій формі і в який час акцепт набере юридичної сили. Також хотілося б відмітити, що деякі дослідники англійського права, припускають, що «Правило отримання» щодо електронних комунікацій дозволить оферентам стверджувати, що вони не отримували акцепту.

На момент написання, в англійському праві не було жодних вимог щодо підтвердження факту укладення договору між покупцем та продавцем в мережі Інтернет. Загальною практикою є те, що таке підтвердження надходить разом із формою замовлення від покупця до продавця. Також існує нюанс автоматичної відповіді серверу про те, що замовлення надійшло, оскільки таке підтвердження не може

слугувати визнанням самого договору купівлі-продажу.

Англійське Прецедентне право (Пар-трідж проти Кріттендена (1968) 2 All ER 421; Грейнджер проти Гофа (1896) AC 325) дозволяє припустити, що веб-сайт буде розглядатися як запрошення для майбутнього укладення договору, а не оферта в класичному вигляді [13]. При цьому слід уважно ознайомлюватися із змістом самого веб-сайту, оскільки від змісту самого сайту, який може за змістом бути саме офертою, залежать і взаємні обов'язки сторін угоди.

В англійському праві, закони в сфері зобов'язального права розповсюджуються як на договори між фізичними особами, так і на договори між юридичними особами. При цьому, законодавство Великобританії надає можливість приватним особам розірвати договір без будь-яких зобов'язань за певних обставин, згідно із законами та правилами захисту прав споживачів.

В Канаді в 1999 році було прийнято Модельний закон про електронну торгівлю (The Uniform Electronic Commerce Act), який було передано на розгляд канадських провінцій як основний регулюючий акт для електронних комерційних угод [15].

Відповідно до Модельного закону про електронну торгівлю Канади, той факт, що інформація надається в електронній формі, не буде перешкоджати визнанню її юридичної сили, так само як і доказовій силі в суді [15]. Також, згідно із законодавствами Канади не обов'язково доводити факт використання електронної форми або її узгодження, адже за основу береться поведінка сторін.

Хотілося б звернути увагу і на те, що за Модельним законом про електронну торгівлю Канади, якщо законом вимагається, щоб договір на перевезення товарів був складений у письмовій формі, ця вимога вважається виконаною, якщо він існує в одному або кількох електронних варіантах, однак існує застереження – якщо одна особа набуває права, а інша особа набуває зобов'язання і закон передбачає інформування особи про її права або обов'язки, таке повідомлення може бути направлено в електронній формі, тільки якщо є впевненість, що повідомлення буде отримано належною особою [8]. Крім того, якщо сторони захочуть використовувати паперовий формат документів для подальшої співпраці, це ніяким чином не змінить ті права та обов'язки, що були набуті ними на підставі електронного договору.

Положення Модельного закону про електронну торгівлю Канади включають в себе: відповідність електронної форми договорів встановленим вимогам законодавства; розділ про принципи діяльності електронного уряду; положення щодо діяльності електронних агентів і електронних договорів перевезення товарів [15]. Дослідники виділяють низку недоліків Модельного закону про електронну торгівлю Канади, зокрема: відсутність положень щодо сертифікаційних органів; наявність винятків в регулюванні процедури укладення електронних договорів на перевезення; відсутність правил щодо підтвердження отримання документів через електронну мережу.

Крім того, в Канаді діє Закон «Про захист особистої інформації та електронних документів» (The Personal Information Protection and Electronic Documents Act), що встановлює

параметри конфіденційності інформації в електронній формі як для приватного сектору так і для федерального уряду [10].

Висновки. В статті проаналізовано основні підходи до регулювання електронної комерції в США, Великобританії та Канаді. Наводиться перелік основних нормативно-правових актів та сфера їх

застосування. Крім того, зроблено аналіз історичного розвитку вирішення проблемних питань, що виникали при регулюванні електронної комерції. Перспективи подальших досліджень полягають в тому, щоб проаналізувати та запропонувати певні правові механізми регулювання електронної комерції, що можуть бути впроваджені в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Стелл А.* Юридическая ответственность и Web-: путешествие по проблемным зонам / А. Стелл // Телекоммуникации и право: вопросы стратегии / [под ред. Ю. М. Батурина]. – М.: Право и СМИ, 2000. – 324 с.
2. *Успенский И.* Энциклопедия Интернет-бизнеса / И. Успенский. – СПб.: Питер, 2001. – 432 с.
3. *Чучковська А. В.* Правове регулювання електронної комерції в Україні: навчальний посібник / А. В. Чучковська – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
4. *Directive 97/7/EC* of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts – Statement by the Council and the Parliament re Article 6 (1) // Official Journal L 144, 04/06/1997 P. 0019 – 0027 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0007:en:HTML>
5. *Directive 1999/93/EC* of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community Framework for Electronic Signatures (Electronic Signatures Directive) // Official Journal of the European Communities L013, 19.01.00, p 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=31999L0093&model=guichett&lg=en
6. *Directive 2000/31/EC* of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce) // Official Journal of the European Communities L 178, 17.07.2000, p. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0031:EN:HTML>
7. *E-commerce Law Around the World: a Concise Handbook* / STEPHEN ERROL BLYTHE, Ph.D., J.D., Ph.D., Xlibris Corporation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://books.google.com/books?id=Coqpuj1D8UC&pg=PA675&dq=e+commerce+law&hl=ru&ei=enmsTfXxBYL1sga-qp3_Bg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCgQ6AEwADgK#v=onepage&q&f=false

8. *Electronic Commerce* and Internet Law in Canada, Teresa Scassa, Michael Eugene Deturbide, CCH Canadian Limited, 2004 – 524 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://books.google.com/books?id=_civrqbJUckIC&pg=PR13&dq=e+commerce+law+canada&hl=ru&ei=2sjSTavyAsmF-wach4ToCg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CDYQ6AEwAA#v=onepage&q=e%20commerce%20law%20canada&f=false
9. *Operkent A. Global Economy & Electronic Commerce*. – London : Business School Press, 1999.
10. *Personal Information Protection and Electronic Documents Act* (S.C. 2000, c. 5), Assented to 2000–04–13, enacted by the Senate and House of Commons of Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/P-8.6/page-1.html>
11. *The Uniform Electronic Transactions Act*, Drafted by the NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS ON UNIFORM STATE LAWS, JULY 23 – 30, 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/ecom/ueta_final.pdf
12. *The Uniform Computer Information Transactions Act (UCITA)*, Drafted by the NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS ON UNIFORM STATE LAWS, amended 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/ucita/2002final.pdf>
13. *The Electronic Communications Act*, amended 2000, CHAPTER 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/7/contents>
14. *The Electronic Signatures Regulations*, amended 2002 No. 318 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ulcc.ca/en/us/index.cfm?sec>
15. *The Uniform Electronic Commerce Act*, implement by the Uniform Law Conference of Canada in August 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ulcc.ca/en/us/index.cfm?sec=1&sub=1u1>
16. *Utah Digital Signature Act*, Utah Code §§ 46–3–101 to 46–3–504, Enacted by L. 1995, ch. 61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jus.unitn.it/users/pascuzzi/privcomp97–98/documento/firma/utah/udsa.html>

Стаття надійшла до редакції: 20.02.2015.

Рекомендовано кафедрою цивільного, господарського права та процесу

THE LEGAL REGULATION OF E-COMMERCE IN ANGLO-AMERICAN LEGAL SYSTEM

Shabliienko A. S.

Abstract: In the last decade in Ukraine began to actively develop e-commerce. An important issue in this perspective appears regulation of new areas of public relations. In order to determine the best conceptual approach to the definition of legal regulation methods range of subjects the author considers it necessary to examine ways of solving these problems that have been chosen by other countries.

Among domestic researchers and scientists CIS noteworthy theoretical development and provision of scientific works of scientists, lawyers and economists, including JK Bazanova, VM Brizhko, VM Butuzova, NM Vasilyeva, AP Vershinin, VD Havlovskoho, MP Smith, VS Tsimbalyuk, MJ Shvets and others. Among the foreign researchers who have dedicated their work to the problems of the development of e-commerce can be identified H. Duncan, L. Edvords, C. Copper, D. Campbell, MP Mc Kartni, K. Peytelya, A. Summer, J. Snyder, D. Spynder.

The article analyzes the main approaches to the regulation of electronic commerce in the US, UK and Canada. A list of basic legal acts and their scope. In addition, the analysis of the historical development of the solution of problems encountered in the regulation of e-commerce. Prospects for further research are to analyze and propose some legal mechanisms for regulating electronic commerce that can be implemented in Ukraine.

Keywords: Internet, electronic document, electronic document management, digital signature, e-commerce, e-business.

**ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ ПО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ СТРАН АНГЛО-АМЕРИКАНСКОЙ СИСТЕМЫ ПРАВА**

Шаблюенко А. С.

Резюме: Статья посвящена раскрытию основных проблемных вопросов, связанных с правовым регулированием электронной коммерции по законодательству стран англо-американской системы права. Рассматривается исторический процесс формирования правил поведения субъектов электронной коммерции. Исследуются нормативно-правовые акты, регулирующие электронную коммерцию в США, Великобритании и Канаде.

Ключевые слова: Интернет, электронный документ, электронный документооборот, цифровая подпись, электронная коммерция, электронный бизнес.